

Juhász Gyula Júliája

Annak idején a tűzbevetés veszélyétől csak úgy tudtuk megmenteni Juhász Gyulának Eörsi Júliához írott leveleit, verseinek kéziratait, hogy vállaltuk visszaemlékezéseinek kiadását. A könyv, *Tied a sírig* címmel, szegedi kiadványként, elsősorban Osváth Béla jóvoltából, gondozásomban jelent meg. Többször tárgyaltam személyesen, és irattartóra való levelet váltottam Eörsi Júliával, míg rávehettem az ő eredeti kéziratának megrövidítésére, a képtelenségek törlesztésére, a levelek eredetijével való összevetés lehetővé tételére. Megismertem őt, dedikációt kaptam tőle 1957. január 12-én *Aldott vidéken* című regényébe is. (A regény egy másik példányát Réti Ödönnétől kaptam. Ez benne az ajánlás: „Réti Ödön barátomnak ajánlom: Juhász Gyula »regényhős«. Szeged, 1926.”)

Halála előtti években, már betegesen látta őt. Tudtam, hogy nyilvánosságra segített könyve vihart kavart, de meggyőződésem volt, hogy annak ellenére meg kell jelenteni. S ma is hiszem, hogy helyesen tettük. A fólhaborodott kritika, főként a kortársaké, nem volt teljesen jogos. Nem az állítólagos házasság e kapcsolat központi kérdése, hanem az a sajátos, különös szerelem, amelynek megdöntöhetetlen hitelét néhány szép Juhász-vers bizonyítja. A Júlia-versekből nyilvánvaló, hogy ez a fiatalembert egyszálalt, vénkisasszonyos öregségében rögeszmés nő — a magyar műzsák egyike volt. Juhász Gyulának Anna után a másik nagy női élménye.

*Fekete hídján a halálnak
Fehér szűz jött az életembe,
Júlia
Békéje, láza és szerelme.*

*Már vártak a sötét göröngyök,
Komoly tuják s a barna sarkert.
Júlia
Fölém hajolt, s életre intett.*

*Örök álom helyett valóság,
Köszönöm, hogy kezéd nem enged,
S visszaad
Életnek, vágyak, gyötrelmek!*

(Júlia)

Így vallott a költő 1914-ben, mellében a golyóval, melyet néhány nappal előbb maga irányított a szíve felé. Nem kétséges, hogy a fiatal költő nimbuszától megrészegett rajongó fiatal lány valóban életet adott ezekben a hetekben, hónapokban Juhász Gyulának, s évekig intézte a költő dolgait, klinikákon éppúgy, mint könyvkiadókban. A versekből, levelekből kiviláglik e hatás kettős jellege: hogyan adta vissza a költőnek az életkedvet, hogyan vette kezébe gyámoltalan életének irányítását, hogyan segítette elő gyógyulását; s ugyanakkor: hogyan befolyásolta költészetét a háború derekán érlelődő lírai realizmusától eltérítve, val-



EÖRSI (Janeschtik, 1900—Tót, 1920—Borsos, 1922—E.) JÚLIA (Juliánna Gizella) (Kápolnásnyék, 1889. okt. 12.—Bp. 1958. szept. 26.) polg. isk. tanár, újságíró. A kolozsvári egyetemen szerzett tanári oklevelet.

lások-misztikus irányba, hogyan szellektálta meg a *Késő szüret* címmel 1918-ban megjelent verseskötetének anyagát ugyanily szempontok szerint, s ezzel hogyan tette egyoldalúvá Juhász költészetét e fontos periódusának képét. De hogy a kötet annyi viszontagság után végre megjelent, abban Júliának nagy szerepe volt. Nem véletlen az ajánlás a kötet élén: „Színtem, megváltom, orvosom — a tied.” S nem hanyagolható el az itt kialakított Júlia-cikluson kívül a *Trecento* című vers ajánlása sem: „Árva menyasszonyom verse.” Elfoglalt bíráló még e dokumentumokat is tagadva vonták kétségbe a költő és Júlia kapcsolatát.

A versek és levelek vallomása szerint 1918 elején lazult meg ez az érzelmi kapcsolat — bár még nem szakadt el. Juhász Gyula „elbocsátó szép üzenete” 1918 pünkösdjén jelent meg, s utolsó két sorában így summázta a szerelmből hálává hült érzelmét:

*Köszönöm, édes, hogy szerettel,
Hogy holt szív hű özvegye letél.*

(Köszöntő)

Új élmények vártak ekkor már a költőre: a forradalmak és *Hermina* — az Anna szökevényét idéző *Zöldi Vilma* — iránti rajongása. A bukás után és vele együtt a szép színésznő Szegedről való távozását követően ez a két nagy élmény is csak „fájón szép” emlékké szelődött, s 1919 őszétől a költő egészen újból feltündökölt az örök női eszmény, az egyetlen Anna étéri képében. Júlia visszaemlékezéseiben görccsen ragaszkodik a legendához, hogy szerelmük, melyet

1910— Eörsi Tóth Júlia néven a Világ munkatársa. A lapban regénye, verse, elbeszélései jelennek meg. 1914. márc. 8.: a Rókus kórházban fölkeresi Juhász Gyulát. A költő több verset írt neki, róla (így a *Júlia* ciklust). 1920— a Medve u-i polg. isk.-ban tanít. 1921: Szegeden és a bp-i Városi Színházban bem. *Erdélyi csillagok* c. drámáját. Juhászlól kulcsregényt (*Aldott vidéken*, 1924) és visszaemlékezést (*Tied a sírig*, Szeged, 1957) írt.

Művei: *Lót*, 1910; *Jelizavéta* *Krolova*, 1928; *Fekete pillangók*, 1934.

Irodalom: **DÉNES Zsófia**, Kortárs, 1971/12; **PÉTER László**, *Annák, szerelmek*, Szeged, 1983.

A készülő *Új magyar irodalmi lexikon* cikke

özvegy Juhász Illésné nem hagyott boldog házassággá érni. holtig tartott, úgy, amint könyvének címe — különösen a költő egyik levelének zárószó! — hirdeti: *a sírig*. De a versek másként vallanak. *Epilógus* című versének Eörsi megőrizte kéziratában a költő még ezt írta:

*Volt jó anyám és Juliám, s kerestem
Valami szép összhangot életemben.*

Amikor 1921. október 15-én először közölte nyomtatásban, ebben már a sor eleje így festett:

De volt Anyám és Annám...

S a *Júlia, bús virág* című versét, mely a szintén Eörsinél maradt kézirat tanúsága szerint 1918. május 15-én született, 1922-ben már — a *Petőfi és a Zoltánka* című verssel egy ciklusba fogva — úgy közölte újra, hogy Eörsi Júliával való összefüggése teljesen megszűnt, és egyértelműen csak Szendrey Júliára volt vonatkoztatható.

*Fölégettem az összes hidakat,
Egyedül állok örök ég alatt.*

— vallotta 1924-ben *A várta* című versében Juhász Gyula. Júliának fájt az elhidegülés, az elszűkülő „égi szerelem”, s ekkor írta a regényes vádiratot, az *Aldott vidéken* kusza, lihegő, siető sorait.

Agyvérzés ölte meg. Különös véletlen, hogy őt is ugyanaz az orvos boncolta föl, aki 21 évvel előtte a költőt: Kálló Antal. Juhász Gyula unokaöccse, akkoriban a szegedi egyetem magántanára, utóbb a János Kórház főorvosa.

Júlia emléket néhány szép Juhász-vers őrzi meg a halhatatlanságnak.

PÉTER LÁSZLÓ

A MENEKÜLŐ EMBER

Egy csángó-magyar, aki még román

M. lehetne Mircea, Mihail, Mitru avagy Marcel — ha vállalta volna a nevét. Ő azonban így fogalmazott:

Új hazámban nevet fogok változtatni. A bátyám példájára. Ő már megtette. Valószínűleg tudta, miért. Én egyelőre csak sejtem az indokait. Mindenesetre amit a beszélgetésünk alapján ír, csak azután közölheti, ha telefonáltam Frankfurtból, még mielőtt felszállnék a gépre, mely új hazámba visz.

— A választék?

— Kanada vagy Ausztrália. Ha vállal a bátyám, Kanada. Ha a barátom hívásának teszek eleget, Ausztrália.

A minap csegett a telefon. M. Frankfurtból jelentkezett. Ezúttal röviden fogalmazott:

— *Mehet az írás, mivel én is megyek. Kanadába. Ha jól megy sorom, néha írok néhány sort. Ha nem, hallgatok. Azért annyi derűlátást megelőlegezek magamnak, hogy így köszönjek el: a viszontlátásra!*

M. úszva-kúszva-térden csúszva menekült. Lerongyolódva érkezett Szegedre, s miután a Felsővárosban, a plébánián rendbe hozták, valahogy rámtalált. Egyetlen közös ismerősünk volt, a nemrég elhunyt néptáncos. Aki...

— Egyszer említette a nevét, a búcsún koccintottunk, rá három napra elment... Az egész falu és a környék eljött a temetésére. Magyarok, románok, németek, szerbek. Ilyen ember volt.

— Hogyan ismerkedtek meg?

— A plébános révén. Azzal pedig egy focimeccsen...

— *Kezdjük az elején! Honnan származik?*

— Moldovából, a Szeret folyó mellékéről. Tulajdonképpen csángó vagyok. De én már nem tudok magyarul. Az óvodában, iskolában mi már nem tanultunk a szüleink nyelven. Sujkolták belénk, hogy katolikusok vagyunk — ezt a tanügy tetézte azzal, hogy katolikus románok legyünk.

— *Miként s mikor került a családja a Bánságba, a határ közelébe?*

— Tízestendős voltam, az emlékeim azonban még frissek. Egy alkalommal hazajött apám, s kijelentette, hogy egy hét múlva indulunk. Tízén — nyolc gyerek s a szülők. Az elhagyott német házakat foglaljuk el, amik be is vannak bútorozva.

— *Ezzel a meggyőződéssel szálltak vonatra?*

— Még többet is ígértek. Mint a mesében: tejben-vajban fogunk fürdeni, csak legyünk jó románok.

— *Apja, anyja készpénznek vette az ígéreteket?*

— Apám alkoholista volt — már

a „jómódbban” hunyt el, nyugodjon békében —, anyám pedig abban reménykedett, hogy enyhülnek a gondjai. Egy egész szerelvény telepest hoztak akkor Moldovából: A temesvári nagyállomáson a megyei első titkár fogadott bennünket, szónoklat is volt, meg minden egyéb. Minket a jugoszláv határ melletti sváb faluba osztottak be. Jó karban lévő házat kaptunk, négyszobásat, de bútorzat nélkül.

— *Azt gondolták, révben vannak?*

— Mi nem — de a többi család nagy cirkszt rendezett a beígért, nem létező bútorzat miatt. Ettől kezdve viszonylag jobban éltünk mint Moldovában. Nem éhezünk annyit. Apámat viszont három év alatt elvitte az alkohol. Így már tizenöt évesen dolgoznom kellett. Traktoristaként. Utólag tudtam meg, a törvények szerint nem lehetett volna gépre engedni engem, de ott álltak a behemót masinák, három hónap alatt kitanultam sok mindent, a határban viszont ki is ellenőrizett volna?

— *A falusi, svábok meghatározta környezethez miként alkalmazkodtak?*

— Mi, a betelepülők határoztuk meg a falu életét! Elismerem, negatív értelemben. Ok, a maradék kitelepülni készülő, visszahúzódottan éltek. Alig vettek gyümölcsöt rólunk... Óvakodtak a legkisebb ellentét látszatától is. Ezt aztán kegyetlen módon ki lehetett használni. Nemcsak az oktan gyermekek — a felnőttek is bőven visszaéltek ezzel a lehetőséggel.

— *Ezek szerint ráterpeszkedett a betelepülők hada a községre?*

— Szó szerint. Kisajátítottunk mindent. Például a focisapatot is. Az is igaz, a németek nem bánták. A szomszéd magyar falu együttesével játszottunk, én balhátvédet, üsd, vágd, nem apád, ki volt adva a jelszó. Le is rúgtam a jobbszélsőjüket, a csapatkapitányt. Kórházba került, szerencsére csak törés-gyánus volt. Akkor tudtam meg, hogy ő a falu plébánosa.

— *Még ott a pályán?*

— Igen. Le kellett mennem, mert a magyar fiúk nagyon dühösek voltak. Két hét múlva ért az a meglepetés, ami elkavarított addigi életvitelemtől. A Feri, mármint a plébános, beállított hozzánk több csomaggal. Minden testvéremnek — heten voltak, a bátyám már kiszökött — hozott egy kis ajándékot, velem és húgommal külön elbeszélgetett, s meghívott bennünket vasárnapi ebédre. Akkor rettenetesen szégyelltem magam. Mivel olyan közvetlen volt a Feri, valahogy csak feloldódtam.

— *Mi lett az ebéddel?*

— Elfogyasztottuk. A plébánián voltunk vagy hatan-heten, fiatalok. Ott ragadtam estig. Kiderült, hogy a Ferinél találkozik a falu ifjúsága. Fociról beszélünk, zenét hallgatunk, székelőföldi kirándulást tervezünk. Azután minden vasárnapomat ott töltöttem. Lassan rájöttem, hogy jól érzem magam közöttük. Néhány szó, mármint magyar szó rám is ragadt... Kezdték más embernek érezni magam.

— *Amikor...?*

— Levelet kaptunk a bátyámtól. Azzal dicsekedett, hogy jól megy sora. Belémbújt az ördög. Most meg itt vagyok. Valahogy ácsúsztam a határon!

— *Tulajdonképpen milyen nemzetiségűnek vallja magát?*

— Most már tudom, hogy eredetileg csángó-magyar származású vagyok. Még románként érzem magam. Ki tudja, meddig?

PATAKI SÁNDOR

Műanyag margaréta

A börtön, ahol D.-t őrzik, a temető mellé épült. Ettől a különös szimbiozistól furcsa gondolatok cikáznak az ember agyában, miközben fázósan toporog a harmincméteres sor legvégén.

Sokan vagyunk, s immáron egy órája várunk arra, hogy odabentről kijöjjen valaki, s beengedjen a meleg előtérbe. Karon ülő babák arcán kövér, vizes hócseppek landolnak. Hátrapillantva a makadám út túlsó oldalán a sok közül egy virágúrus bódón állapodik meg a szem: *Jutka virág*. A Sírátónak becézett gyászfelejtőből két fiatalember tántorog elő. Egy-másba kapaszkodva énekelnek, majd egyikőjük hirtelen a kerítésnél terem, s megpróbál átmászni rajta. Társa bamba vigyorral lesi meszterkedését, s csak annyit kérdez tőle: Gyuszi, hova mész...?

A tömeg cinkos némasággal statisztál a gyilkos vakmerőséghez, senki sem avatkozik közbe. Bentről, az épület előtt cigarettázó társaságból kétségbeesve rohan oda egy barna kabátos, micisapkás férfi, s a mászóra rivall, hogy takarodjék le azonnal.

Mellettem a sorban három surmó egymást lapogatva jópofáskodik — amiről egyből beugrik, hogy jól pofán kéne vágni őket — a részegeken, akik egyszer csak újra a kocsmá felé veszik az irányt. A Gyuszinak nevezett

kezében csatos utazótáskát himbál, akár a kötélhányósok az egyensúlyozó rudat. Ahogy elhaladnak mellettük, hogy erre a nagy ijedtségre iganak még egy kis barackot, a colosab-bik cipőjével árrebb rúg valamit. Szírmával a föld felé fordult a tört szárú műanyag margaréta.

Piros Pinocchio-sápkában négy év körüli cigányfiúcska ütemesen ütögeti egy kétdecis di-annás üveggel az ütéstől elválasztó láncot.

Két szürke ruhás fegyveres jelenik most meg, s félig szabadra tárja a kerítéskaput. A sor meglödul, de útját állja a szűk bejárat. Éppen előttem csukódik az ajtó, s az idősebbik őrsajnákozva int fejével nemet a két síró gyereket csitítgató anyának.

Kockás felöltös, fekete inges, szürke nyakkendő férfi nyomul most elő a semmiből, s a távozó egyenruhások után kiált: Elvtársak, főtörzs elvtárs, ha lenne szíves egy pillanatra...

Komótosan ballag vissza a megszólított, aztán az öszülő, nagyfejű polgár igazolványába merülve már nyitja is a kaput.

A nép felnyög, mint a megsebzett vad. Vádol és fogadkozik, majd egy vegytisztán hallható egyértelmű kívánság hangzik el a távozók irányába. Az ő már a bejáratához vezető utolsó lépcsőfokról fordul vissza, tekintete komor és fenyegető, akár a helynek szelleme.

„Ki mondta, hogy menjünk a k... anyánkba?! Maga volt?” — mered rám intézkedésre felajzva. Rázom a fejem, és farkasszemet nézek vele, miközben álló sorszámaim buzgón bizonygatják ártatlanságomat. „En csak annyit jegyeztem meg — jelentkezem szólásra —, hogy miért tesznek egyesekkel kivételt.”

Ekkorra már a kockás fekete inges is ott van, s ha az ajtó nem lenne közöttünk, nyomban felökkelne. „Ki vagy te, hogy így mersz pofázni? Hát tudod, hogy én ki vagyok?! — sziszegi, aztán a szemem előtt, a rács másik oldaláról arcomba villantja igazolványát, amiben nincs semmi különös. Két kártya közepén az ország, országunk, a Magyar Népköztársaság címere.

Az incidens után néhány perccel mégis csak nyílik előttem is az ajtó. A zsúfolt előtérben ferdén a sarokba állítva piederstálon múmárvány Lenin-mellszobor figyel a neki hátat fordító tömött széksorokat. Négyzögletes alumínium bilétámat, száma 64-es, Thomas Bernhard kötetembe helyezem.

Fehérre mázolt falak és rácsok között haladunk a sötét posztóruhában, hosszú asztalok mellől intőgető elítéltek felé.

D.-vel megöljük egymást. Arca frissen borotvált, haja elvágólagosan benyírt. „Már azt hittem, hogy nem jössz” — mondja, aztán sokáig csak hallgatunk.

TÓDOR JÁNOS